

10

IOAN. HARTWICH REVTER ICTI
POTENTISS. BORVSSORVM REGI IN SVPREMO OMNIVM
PROVOCATIONVM TRIBVNALI A CONSILIIIS
SECRETIORIBVS
DISSERTATIO
DE
DOLI INCIDENTIS ET CAVSSAM
DANTIS IN CONTRACTIBVS
EFFECTV

IN ACADEMIA REGIA FRIDERICIANA
MDCCXLIV.
HABITA.

HALAE MAGDEBVRGICAE
APVD IOANNIS CHRISTIANI HENDELII VIDVAM
RECVSA MDCCLXV.

(6)

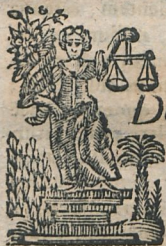
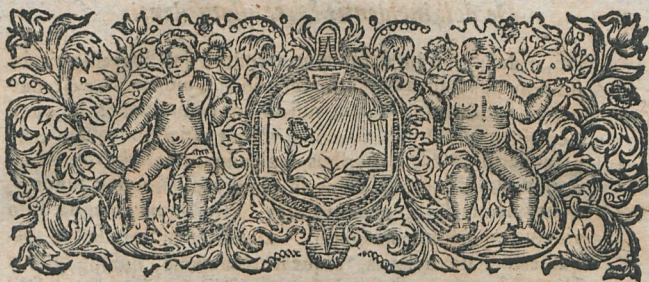
JOHN HARTVICH RIVIER
DOLL' INCIDENTIS IN CASAM
DANTE IN CONTRACTIVS
EFFECTU

IN ACADEMIA REGIA BOHEMICA
MAGISTRUM

JOHANNES HARTVICH RIVIER
MAGISTRUM

Dolus adpellatur defectus a rectitudine actionum quoad facultatem adpetitiuam superiorem. Facultatem autem adpetitiuam superiorem quum voluntas & noluntas constituent; Defectus iste a rectitudine actionum quoad voluntatem vel noluntatem concipitur. Qui dolum committit dicitur *decipiens*: Deceptus vero in quem committitur.

Hancce doli definitionem adceptam ferimus *Perilluſtr.* WOLFIO in *Part. I. philoſ. pract. vniuerſ. §. 701.* Icti plerique eam adoptent definitionem, quam LABEONEM dedisse VLPIANVS refert *Lib. I. §. 2. de dolo malo: dolum malum ſcilicet eſſe, omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumueniendum, fallendum decipiendum alterum adhibitam.* Praeter alia, quae hic recensere poſſem, nec eius vitii expers eſt definitio modo recensita, quod loco differentiae ſpecificae nullum proferat characterem diſtinctum ſeu notam doli characteriſticam, ſed
 A 2
 ipſum

ipsum definitum in definitione termini, doli ingredientis definitionem adhibendum sit necessario. Quid enim est circumuenire & decipere aliquem, nisi dolum committere? id, quod Logici circulum in definiendo vocant vitiosum, quem canepius ac angue adcuratoribus fugiendum esse arbitror. Neque in ista definitione dolo in omni sua latitudine sumitur, quum neque dolo, quem veteres dixere, bono; neque dolo videtur conuenire manifesto. Dolus enim manifestus absque calliditate, fallacia, atque machinatione, quippe quibus aliqua semper inest simulatio, concipitur. Vt adeo definitionem suo definito longe angustiore esse sic satis constet. Quum autem deinde ostensurus sim, dolum causam dantem totum contractum, dolum vero incidentem, eareus tantum, quatenus sese in contractu extendit, nullum reddere etiam secundum ius naturale, in hoc autem nullam adferre fas est notionem, nisi a rebus existentibus abstractam; id utique mihi erit agendum, ut ostendam, quomodo haec doli definitio adstructa in casu quodam singulari contineatur. Iam itaque quum egregium aliquod doli exemplum apud Ciceronem in lib. 3. cap. 14. de officiis exstet, integrum illud hunc transcribi consulum videtur omnino: CAIVS CANIVS eques Romanus, homo nec infacetus, & satis literatus, quum se Syracusas otandi causa non negotiandi, ut ipse dicere solebat, contulisset, dicitabat se hortulos velle emere, quo inuitare amicus & vbi se oblectare sine interpellatoribus posset: quod cum percubisset, PYTHIVS ei quidam, qui argentariam faceret Syracusis dixit: venales quidem se hortos non habere, sed licere uti CANIO, si veller, ut suis: & simul ad coenam hominem in hortos inuitavit in posterum diem. Quum ille promississet, tum PYTHIVS ut argentarius, qui esset apud omnes ordines gratiosus, piscatores ad se vocauit, & ab his petiuit, ut ante suos hortulos postera die piscarentur: dixitque quid eos facere veller. Ad coenam tempore venit CANIVS: opipare paratum erat conuiuium: cymparum ante oculos multitudo, pro se quisque, quod ceperat,

perat, adferebat: ante pedes Pythii pisces adiciebantur. Tunc Canius: quaeso, inquit, quid est Pythi, tantumne piscium, tantumne cymbarum; Et ille, quid mirum? inquit, hoc loco est, Syracusis quicquid est piscium; hic aquatio; hac villa isti carere non possunt. Incensus Canius cupiditate, contendit a Pythio, ut venderet. Grauate ille primo. Quid multa? impetrat, emit homo cupidus & locuples tanti, quanti Pythius voluit, & emit instructos; nomina facit, negotium conficit. Inuitat Canius postera die familiares suos. Venit ipse mature. Scalmum nullum videt. Quaerit ex proximo vicino, num feriae quaedam piscatorum essent, quod eos nullos videret. Nullae, quod sciam, inquit ille, sed hic piscari nulli solent &c. In hoc exemplo actionem Pythii a rectitudine deficere in aprico est: atque adeo genus definitionis defectus scilicet rectitudinis actionis in hoc casu deprehendi potest. Quod ad differentiam eius specificam adinet, ad id praesertim volo adtendi, quod, quum Pythius sciuerit, actionem suam a rectitudine deficere, illi nequam defectus rectitudinis actionis quoad facultatem cognoscituram tribuendus sit. Sed quum nihilominus actionem minus rectam susceperit, a voluntate ipsius solum pendebar, ut sub fictitiis ac speciosis bonorum repraesentationibus Canium dolose induceret ad emendos hortulos. Actio igitur eius non deficit a rectitudine, nisi quoad voluntatem & noluntatem. Defectus enim a rectitudine quoad voluntatem & noluntatem tum obtinet, cum voluntas idem decernat, quod intellectus tanquam in se malum, repraesentat, adeoque quando voluntas actionem minus rectam decernit, quae intellectus minus rectam utique adgnoscat. Similiter si sceleratus quidam sicarius animo occidendi alterum adgrediatur, eumque interficiat, dolose is sine dubio homicidium patrasse dicitur. Non aiam sane ob causam, quam quod homicida sciens volensque crimen commiserit, sciens scilicet; dum norit sibi nullam esse ius alterum interficiendi, sed se potius obligatum esse ad hanc omittendam actionem, consequenter

in facultate eius cognoscitua quoad rectitudinem nihil omnino desiderari potest; volens vero, quod, licet prauitatem actionis suae habeat perspectam, nihilominus tamen eam voluerit atque decreuerit. Ex hoc igitur casu manifestum est, dolum inuoluere defectum a rectitudine actionis quoad facultatem adpeticuam superiorem. Vtque adeo ex hac parte definitionis satis manifesta sit perfectio.

§. II.

Quum actio dolosa quoad voluntatem & noluntatem tantum a rectitudine deficiat, non vero quoad intellectum (§. I.); *actio dolosa committitur a sciente atque volente.*

Sic poetae, qui pro mercede miseros versus dolose pangit, quoniam eum, pro quo carmen fundit, iudicare non posse putat, vtrum bonum carmen sit nec ne: vtrique eam ob causam actionis suae minus rectae tribuitur scientia, quia dolum commisit. Atque adeo scientia, actionem a rectitudine deflectere eamque suscipiendi voluntas a dolo non potest abesse. Quapropter & iuris interpretes haec tanquam doli necessaria requisita adgnoscent, ideoque adfirmant, dolum esse probandum ex eo, quod scientiam atque animum laedendi habuerit decipiens.

§. III.

Ius civile eandem cum dolo in genere definito notionem iungit, quam cum eo coniunxi. Dolum supra §. I. dixi esse defectum a rectitudine actionis quoad voluntatem & noluntatem. Genus itaque, quod definitionem doli ingreditur, constituit defectus a rectitudine actionum; differentiam vero specificam determinatio exhibet quoad voluntatem & voluntatem. Ad genus quod attinet, de eo nemini vt dubium exoriatur fore arbi.

arbitror, quin notioni doli in iure civili adhibitae congruat atque conueniat. Actiones enim rectae secundum ius civile eidem conueniunt atque consentiunt, actiones vero dolosae eidem non conueniunt: quod ex innumeris constat legibus: atque adeo actiones dolosae non sunt rectae: per consequens in dolo ponitur defectus a rectitudine actionum. Manifestum igitur satis est, defectum a rectitudine significatui doli in iure recepto tanquam genus conuenire. Quod autem hic rectitudinis defectus in dolo ad voluntatem referatur, in iure civili, itidem ex legibus satis manifesto adparet. Ita enim in *L. 1. C. ad l. Cornel. de Sicariis* dicitur: *crimen enim contrahitur, si & voluntas nocendi intercedat.* Dolum hic intelligi ecquis negare auit? Porro in *l. 44. Mand.* verba: *dolus est si quis nolit persequi, quod persequi potest* satis produnt, quod defectus actionis a rectitudine ad voluntatem vel noluntatem referatur. In *l. 14. ad l. Corn. de Sicariis* legitur: *DIUVS HADRIANVS in haec verba rescripsit: in maleficiis voluntas spectatur non exitus.* Quin hic *DIUVS HADRIANVS* dolum intellexerit, nullus ego dubito. In *l. 11. §. 2. de poenis*, *MARCIANVS* refert: *quod delinquatur aut proposito, aut impetu, aut casu.* Propositum hic non potest non denotare dolum, quod quoque ex adlato in seq. exemplo haud obscure conligere licet. Quum igitur propositum sit actus quidam voluntatis: & ex hac lege satis liquidum est, defectum a rectitudine in dolo referri ad voluntatem. Genus & differentia specifica omnem absoluit definitionem (per pr. Log.). Iam vero genus tam, quam differentia specifica doli legibus conformiter se habet civilibus (per demonstr.).
Palam

Palam igitur est definitionem doli supra traditam iuri civili conuenire.

Quod in dolo defectus a rectitudine ad facultatem appetitiam superiorem referatur in iure civili, exinde quoque adparet, quod leges negent infantem, furiosum, mente captum, ebrium doli esse capaces. *l. 3. §. 1. de iniuriis l. 23. de furtis. l. 12. ad l. Corn. de Sicariis. l. 40. de R. I.* Non sane aliam ob causam, quam quod intellectus vsu atque rationis sint destituti *§. 10. l. de inutil. Stipular.* Supponit adeo ius civile personas, in quas dolus cadere possit, ab vsu rationis atque intellectus instructas esse, atque adeo quum facultas appetitiua, quae intellectum sequitur, audiat superior; dolus inuoluit defectum a rectitudine quoad facultatem appetitiuam superiorem secundum iuris civilis rationem. Hanc definitionem itaque omnem suam & in iure civili habere latitudinem, atque adeo omnibus casibus, in quibus vnquam dolus locum habere poterit, tam pactis quam delictis, conuenire, leui attentione & perspicentia saltem instructus ex facili videt. Quamuis igitur definitionem legalem adsumere non poterim ab rationes iamiam adductas, non tamen ideo definitionem adhibuisse, a legibus abhorrentem dicendus sum.

§. IV.

Decipiens habet propositum aut proaeresin dolose agendi atque alterum laedendi. Etenim decipiens sciens volensque actionem dolosam suscipit (§. II.); atque adeo laesionem, quae actioni dolosae necessario ideo cohaeret, quod ea sit minus recta (§. I.), actio vero minus recta laesionem semper quandam inferat (per pr. iur. nat.), nouit atque voluit. Ad illius existentiam itaque tendit voluntas. Quod quum adpellemus decernere, decipiens actionem dolosam atque exinde permanentem laesionem decernit. Decipiens actu agit. Confe-

Consequitur itaque, ut voluntatem determinauerit ad executionem decreti. Actus iste voluntatis, quo executioni decreti determinatur, propositum est seu proaerens (§. 503. Part. I. Theol. nat.). Decipientem itaque propositum atque proaerens habuisse dolose agendi atque adeo deceptum laedendi, est quod summa cum ratione adfirmem.

At haec propositio circulos turbare videtur Ictorum, dolum diuidentium in dolum ex proposito & dolum ex re. Eorum utique, fateor, qui dolum ex re cum esse dicunt, qui consistit in laesione, contingente ex inaequalitate aestimationis rerum, quae in contractibus onerosis inuicem commutantur, quamuis deficiat propositum laedendi alterum; quam laesionem restitutionem non parere adfirmant, nisi sit enormis, aut minorum causa agatur. Quis autem adcuratorum hanc notionem cum dolo ex re iunget? quippe quae determinationes non modo inuoluit essentiae atque adtributis doli contrarias, verum etiam ab ipsis legibus abhorret. Quam ob rem alia eidem erit substituenda, quae naturae doli atque legibus magis conformis est atque congruens. Eam dedit *Perillustr.* WOLFIVS in *Part. I. Philos. pract. vniuers.* §. 713. dolum ex re definiens, quo malum ex actione sua resultans eundem non intendit agens, vbi vero idem ex post facto cognoscit eum, in quem redundauit, id ferre vult. Dolum e contrario ex proposito, quatenus huic opponitur, per eum, quo malum, quod ex actione sua resultat, intendit agens siue directe, siue indirecte. Hisce notionibus in genere comperit, quod utriusque dolo, dolo nimirum tam ex re, quam ex proposito generatim inest propositum laedendi. Huc quoque conlineare videtur STRVVIVS in *Syntagn. iur. ciu.* dum dolum ex proposito atque ex re sic declarat, ut illum esse dicat, qui ipso tempore, quo contractus inicitur malo consilio seu proposito interuenit; hunc vero quando ipsi contractui dolo non interuenit, sed postea ab vno ex contrahentibus
B aliquid

aliquid fit, quod factum dolum continet. Vbi itidem supponit in dolo ex re, quamuis non ab initio, tamen ex postfacto, propositum aliquod alterum laedendi. Idem innuit LAVTERBACH in *Compend. iuris* vbi dolum ex proposito, ait, esse, qui initio & eo tempore quo negotium fit, adhibetur: Et dolum ex re, qui ex postfacto superuenit. Item BACH. *Comment. t. de dolo c. 1. n. 5.* Nec alia commode doli ex re erui poterit notio ex l. 36. V. O. quae originem huic diuisioni praebet, ibi enim ita habetur: *Si quis, quum aliter conuenisset eum obligari, aliter per machinationem obligatus est, erit quidem subtilitate iuris obstrictus, sed doli exceptione uti potest: quia enim per dolum obligatus est, competit ei exceptio.* In his verbis sermo esse videtur de dolo ex proposito supra definito, in sequentibus vero verbis eiusdem legis: *Idem est, si nullus dolus intercessit stipulantis, sed ipsa res in se dolum habeat: quum enim quis perat ex ea stipulatione, hoc ipso dolo facit quod petit.* doli ex re fit mentio. Quia igitur stipulans ex stipulatu agere vult, quum deinde sciat, ex contractu suo alterum laesum esse; eas ille omnino sciens volensque omittit actiones, quibus alter a laesione liberatur, atque in eum statum restituitur, quo ante erat, quam ageret, atque id agit, quod reapse laesionem incurrat. Non obscurum itaque ex hac lege stipulanti propositum actionem dolosam committendi non fuisse, quamuis ex post facto adcesserit, atque adeo ex post facto contractus euaserit dolosus. Ut autem doli ex re atque ex proposito differentia luculentius adpareat ad sequentem volo adrendi casum. Fingas Caium scire monetam, quam Sempronio dare vult, esse adulterinam. Eam igitur si reapse Sempronio pro vera det, Caius dicitur dolum commisisse ex proposito, quia laesionem ex actione sua resultantem ab initio & directo intendit. Si vero Caius ignorat, monetam esse falsam, eam iudicans potius esse genuinam, dolum in Sempronium adhuc committit nullum; Ast fingas Caium ex post facto certiore reddi se falsam dedisse monetam, atque eam illum cum genuina qua-

dam

dam commutare nolle, quamvis propositum laedendi iam iam conceperit, ex re tamen eius est dolus, quia propositum ex post facto adcesserit. Conueniunt itaque dolus ex re atque ex proposito, quod ex proposito vterque veniat: Sed in eo differunt, quod in dolo ex proposito propositum statim agenti adfit; dolus vero ex re propositum agentis ex post facto arguat.

§. V.

Dolus nec manifestus seu clandestinus is adpellatur, qui a simulante committitur. *Dolus e contrario manifestus seu apertus* absque omni omnino simulatione concipitur.

Eandem doli diuisionem easdemque notiones tradidit *Per. illustr. WOLFIVS in Part. I. philos. pract. vniuers.* Nec non *BERGERVS in Oecon. iuris L. 3. t. 15. §. 10. n. 1.* In exemplo in not. ad §. 1. relata *PYTHIVS*, traditur, conuocasse ad se piscatores atque ab iis petiuisse, vt ante suos hortulos piscarentur eam ob causam, vt *CANIVS* hortulos istos sic instructos, emendi cupidine incensus, tanti emeret, quanti callidus iste *PYTHIVS* voluerit. Quum autem deinde comperuerit *CANIVS*, nullam dari in istis hortulis piscationem; constabat, *PYTHIVM* aquationem istam, istamque piscium abundantiam fuisse mentitum, atque adeo simulationem ad decipiendum *CANIVM* adhibuisse. *PYTHIO* itaque ideo imputatur dolus clandestinus. Similiter alterum occisuro eumque ideo blandis compellanti verbis, atque amicum se eius esse sincerum & fidelem simulanti, vt eo minus manibus suis sese eripere possit, dolus imputatur clandestinus ob simulationem eidem immixtam. Si e contrario sicarius quidam aperta vi atque animo occidendi nequitiam celato, sed sufficienter declarato alterum adgreditur, dolo ille istud crimen committit, cui nulla inesse deprehenditur simulatio, consequenter dolus manifestus illi non potest non adtribui. Ceterum

quum doli inferiora sint dolus clandestinus atque manifestus, atque uterque sub disiunctione sumtus cum dolo sit reciprocus; doli adcurata est diuisio in spha adstructa. Nec inuitis hanc diuisionem formari legibus infra mox adparebit, ubi peculiari theoremate ostendam, hancee doli diuisionem ex ipsis erui posse legibus.

§. VI.

Quicumque simulat, eius actio externa dissentit ab interna, atque illa animum prae se fert ab eo, quem simulans habet, diuersum prorsus (§. 716. Part. II. Phil. pract. vniuers. & §. 327. Part. III. Iur. Nat.) Iam vero decipiens in dolo clandestino simulat (§. V.). *Decipientis igitur in dolo clandestino actio externa ab interna dissentit, atque adeo actio externa decipientis animum prae se fert ab eo, quem decipiens habet, longe diuersum.*

РУТНІІ igitur actio externa, ubi piscatores ante horros piscari curauerat, ut simularet piscibus instructos, diuersa est ab interna, quod equidem sciuerit, nullos ibidem piscari fuisse solitos. Actio itidem illa animum РУТНІІ, fundum scilicet piscibus instructum vendituri, prae se fert, qui ab eo, quem reuera habet, longe distat: dum hortum hisce vsibus gaudentem nunquam vendere voluerit, quamuis subinde simulauerit. Idem conspicuum est, si quis pro occultanda donatione venditionem celebret imaginariam vno, quod aiunt, nummo factam.

§. VII.

Decipiens in dolo clandestino efficit, ut deceptus erret. Etenim decipientis in dolo clandestino actio externa ab interna dissentit, atque animum prae se fert ab eo, quem decipiens habet longe diuersum (§. VI.). Cuius vero actio externa animum prae se fert, ab eo, quem

quem reipsa habet, diuersum prorsus, ille efficit, vt alius falsam de animi sui sensis concipiat opinionem (§. 328. *Part. III. Iur. natur.*): consequenter efficit, vt alius pro vero aliquid habeat quod verum non est (§. 329. eodem.). Decipiens igitur in dolo clandestino efficit, vt deceptus pro vero habeat, quod verum non est. Quicumque aliquid pro vero habet, quod verum non est, errare is dicitur (per def.). Prono itaque sequitur alueo, decipientem in dolo clandestino efficere, vt deceptus erret.

Non ignota demonstro, non inexpectata ICtis. Idem iam iam agnouit atque statuit NIC. HIER. GVNDLINGIVS in *iuris naturae & gentium cap. 4. §. 40.* vbi: *de dolo*, inquit, *pene idem tenendum* (quod nimirum non noceat) *nam, quum dolus sit certo sensu error, alio rursus intuitu malitia insignis, hinc nulla imputatio ex parte facientis atque contractantis oriri potest, tum quia errans minime promittit; tum etiam quia malitiose decipiens iure adceptandi destituitur.* De dolo clandestino heic VIR iste, de iurisprudencia immortaliter demeritus, intelligendus erit omnino; de dolo enim manifesto adferra eiusmodi prorsus abhorrent. Propositione autem, quod dolus certo sensu sit error, Auctor innuit, dolum hic referri debere ad deceptum, respectu decepti enim dolus errorem inuoluit: respectu vero decipientis nullum sane errorem, sed malitiam insignem prodit. STRVVIVS itidem in *Syntagm. iur. ciu. Exerc. VIII. tb. XXVI.* eandem ruerur sententiam, quippe qui rationem subministraturus differentiae inter dolo & metu gesta, decepto tribuit errorem in his verbis: *Quum itaque alterius dolus glaucoma intellectus subiiciat; ac in errorem inducat, & hoc etiam moneatur voluntas* (quippe quae in omni actione dependet ab intellectu, & hic ostendit ipsi obiectum, quod ea petit seu vult,) *adeoque dolo deceptus haud perfecte sciens atque secundum voluntatem errore motam agat: seq.* In exemplo, quae adferui,

manifesta sunt. CANIVS enim, dum PERTIVS hortum simularet piscatione instructum, in eo erravit, quod hortos piscibus instructos putaverit, idque pro vero habuerit, cum verum non esset. Hoc principium mihi magno erit emolumento, exinde infra nullitatem contractuum b. f. dolo initorum demonstraturo. Ceterum in qua haec propositio expressis traditur verbis, ego adhuc nullam deprehendi legem, quamvis sint, in quibus virtualiter contineatur. Etenim si modo definitio, quam LABEO suppeditavit, spectetur, in L. 1. §. 2. de dol. mal. tradita, atque notionum ratio habeatur terminis definitionem doli ingredientibus respondentium; haud obscurum est ad intelligendum, propositionem adstructam iuri civili esse conformem. Etenim praeter alios occurrit terminus fallacia, cui sine dubio notio illa responderet, quae ex usu loquendi ei adhaeret. Quis vero est, qui dubitat? fallaciam ei tribui, qui alterum fallit, fallere autem denotare, efficere ut pro vero habeat, quod verum non est, siue ut errori fiat obnoxius. In aprico ut adeo sit positum, propositionem legibus convenire.

§. VIII.

Divisio doli in clandestinum seu nec manifestum, atque manifestum seu apertum, legibus convenit. Etenim quum in l. 1. §. 2. de dolo malo VLPPIANVS disquirat num Servius an Labeo dolum malum rectius definiuerit? eam ob causam Labeonis definitionem Servii praefert definitioni, quod hic speciem tantum doli mali definiuerit, atque adeo definitionem condiderit, suo definito angustiolem. Dolum malum enim SERVIVS definit per *machinationem quandam alterius decipiendi causa, cum aliud simulatur aliud agitur.* Labeoni vero haec displicuit, qui dari dolum & absque simulatione existimat, ut ex verbis L. cit. manifestum est, atque adeo SERVIVM tantummodo doli mali speciem definiisse.

niisse. Duae igitur doli mali species LABEONEM in mente habuisse certum est, quam quod certissimum. Vnam nimirum doli speciem, ubi dolus a non simulante committitur: alteram, ubi absque simulatione non concipitur. Iam vero quum dolus a non simulante patrat, manifestus, qui vero a similitate committitur clandestinus adpellatur (§. V.); haud dubium esse arbitror, diuisionem doli in manifestum atque clandestinum iuri civili conuenire.

Num autem LABEONIS de dolo definitio, quam reiecta Seruii definitione curatius construere voluit, sit ita comparata, ut eius vitii sit expers, cuius Seruii definitionem adculauit, atque adeo dolum manifestum atque clandestinum sub se comprehendat, heic non disquiram, sufficit eum voluisse. Eandem propositionem ex innumeris exemplis in legibus obuiis probare possem, ubi quaedam extant, quae ad dolum clandestinum referri debeat.

§. IX.

Qui in paciscendo dolum committere vult cum effectu, simulatione is opus habet. Ponas eum, qui in paciscendo dolum cum effectu committere vult, non opus habere simulatione. Neque itaque eius actio interna dissentit ab externa, neque ea animum prae se fert ab eo, quem decipiens habet diuersum (§. VI.). Non igitur actio externa occultat actionem internam, atque adeo decepto patet, quid velit decipiens atque intendat. Quum autem decipiens in paciscendo dolum committere intendit (§. I.); nec deceptum illud fugere potest. Quum etiam dolus sit propositum deceptum laedendi (§. IV.); deceptus scit se in paciscendo laesum iri. Iam vero arbitrio decepti relictum, num pacisci velit

velit nec ne. Quodsi itaque deceptus nihilominus paciscitur, sua sponte laesionem sciens volensque incurrit. Quod quum sit absurdum: propterea quod communi hominum naturae repugnat, eos laesionem, quam certo praevident quamque amoliri possunt, sua sponte sibi contrahere; absque simulatione dolus in paciscendo omni effectu destituitur. Relinquitur itaque, eum, qui in paciscendo cum effectu dolum committere vult, efficere debere, deceptum se decipi nescire: Utque adeo ultro mihi quemlibet esse, credo, concessurum, sub hypothesi simulationem utique esse adhibendam. Propositio itaque demonstranda stat ceu marpesia cautes.

Quis vnquam adfirmabit CANIVM tanti hortulos emturum fuisse, quanti PYTHIVS voluerit, si istos piscatione atque aquatione nulla esse instructos sciuerit, consequenter se in eo, quod plaris emerit, laesum iri perspectum atque compertum antea habuerit. Opus igitur fuit PYTHIO simulatione, si dolum, quem in paciscendo commiserat, non omnino effectu carere voluit. Huc conlineare videtur L. 7. §. 9. de pactis, vbi traditur dolum in paciscendo commissum ita esse comparatum, vt circumscribendi alterius causa aliud agatur aliud agi simuletur. Verba legis sunt: *Dolus malus fit calliditate atque fallacia: & vt ait Pedius, dolo malo pactum fit, quoties circumscribendi alterius causa aliud agitur, aliud agi simulatur.* Vbi Pedius utique agnouisse videtur, dolum in paciscendo absque simulatione esse frustraneum, atque adeo omni omnino destitui effectu.

§. X.

Quum itaque dolus, qui absque simulatione non concipitur, dicatur clandestinus (§. V.); qui in paciscendo cum effectu dolum committit, committat dolum clandestinum

destinum necesse est (§. IX.). Per consequens quum decipiens in dolo clandestino efficiat, ut deceptus in errorem abducatur (§. VII.); decipiens in paciscendo efficit, ut deceptus errori mancipetur.

Consentit mecum GYNDLINGIVS in loco iam supra citato, dum adfirmat, dolo semper inesse certo sensu errorem, idque ad contractus applicat, in quibus non potest non admittere, locum tantum habere dolum clandestinum. Quid? quod si quis demonstrationi, quam in medium protuli, fidem denegaret, euoluat ille *Perillustr. WOLFFII Part. III. Iur. nat. §. 573.* Vbi in scholio eandem mecum tuetur sententiam. Quem enim si pro me adlegauero, demonstrationi haud leue adiecero pondus.

§. XI.

Causam dare negotio cuidam id dicitur, quod continet rationem quare celebratum fuerit negotium. Quum e contrario quod in negotium quoddam incidit, opposita sit declarandum ratione.

Eandem hic causae notionem iungo, quam in Philosophicis eidem respondere constat. Ibidem enim causam adpellant principium existentiae, principium vero, quod in se continet rationem alicuius: quam definitionem si definito substitueris, causa est id, quod continet rationem existentiae alicuius rei. Ceterum qui prima tantum fecerit in Iurisprudentia tirocinia, non ignorat vocabulum causae admodum esse *πολύσημον*, eiusque dari significatus quam plures, quorum recensione haec abstineo.

§. XII.

Quum igitur cessante ratione cessare non possit non rationatum: Si non existat, quod causam dedit negotio, negotium nihilominus pro existente habere manifestam arguit absurditatem.

Maioris loco propositionis canonem sumsi istum metaphysicum: cessante ratione cessat ratiocinatum; quem sole clarior in Ontologicis demonstratum reperimus. Minor propositio est definitio §. praeced. adstructa. Principia itaque sunt satis evidenter, ex quibus hoc coniectarium non potui, quin inferrem.

§. XIII.

Dolus causam dantis dicitur, qui causam dedit contractui, seu rationem continet, quare initus fuerit (§. IX.). *Dolus* e contrario dicitur *incidentis*, qui rationem ita in se non continet.

Hanc de dolo causam dante non potui non formare definitionem ratione habita eorum, quae quoad hanc materiam, in iure occurrunt nostro. Libens lubensque itaque facio missam definitionem, quam ad unum fere omnes ICI de dolo causam dante dederunt. Ita enim dolum describunt causam dantem contractui: quo quis, quum animum atque propositum contrahendi non haberet, in eo circumscribitur, ut contractum ineat. Vide BARGAL. in tr. de dolo L. 2. rubr. de dolo caus. dant. & incid. n. 5. STRVV. in Synt. Iur. civil. Exerc. VIII. th. XXVII. HARPRECHT. in Comment. I. ad §. 28. de action. HYBER Prael. ad ff. L. 4. t. 3. n. 4. ANTON. PEREZ. Prael. in C. L. 2. t. 21. n. 5. BRVNNEM. ad L. Et eleganter 7. de dolo malo: aliosque plures qui hancce tetigerunt materiam. Verum haec in medium prolata definitio vitio, quod pace atque auctoritate tantorum alioquin de iurisprudencia bene meritorum virorum salua monuerim, laborare videtur. Speciem enim tantum doli causam dantis declarat definitio, atque adeo suo definito non potest non longe angustioribus inclusa esse limitibus. Dantur casus, ubi is, qui decipitur animum atque propositum contrahendi iam pridem ante habuit conceptum, quam dolosa persuasionem atque astuta machinatione circumscriptus fuit. Fingas Sempronium seruum emturum esse, qui medicam calleat artem, eumque Ca-

ium adire, cui magnam scit mancipiorum esse multitudinem, atque interrogare, num venalem habeat seruum medicum. Caius non ignorans, nullum in suo exstare famulitio seruum, arte qui hac instructus sit, adfirmat, atque Sempronio seruum ex contractu tradit, qui nullam rem minus, quam hanc artem fuerit edoctus. Quum itaque, si hoc exemplum intuearis, liquidum sit, dolum Caii, seruum esse medica arte instructum adfirmantis, rationem continere, quare Sempronius contractum celebrauerit, alias nimirum non eum initurus, nisi seruus medicam calleat artem; quis est, qui negare auit, Caium hic dolum patrasse causam dantem contractui? Non vero ad hunc casum extendi poterit ICTorum doli causam dantis definitio, cuius quippe differentia specifica casum ita supponit, vt Sempronius neutiquam iam habeat animum atque propositum seruum emendi medicum, sed eum tandem concipiat, cum Caius Sempronio dolose persuadere operam nauat, vt sibi seruum comparet medicum, qui omni cum cura in sanitatem ipsius corporis inuigilet. Similiter si ponas Titium vt, quodcumque conluerit, circumequitando corpus commouere possit, sibi emere velle caballum non nisi ad equitandum comparatum. At siingas, mangonem quendam callidum illi vendere equum, quem caballum dixit ad equitandum commodius satis idoneum, plaustris autem trahendis non nisi aduertum. Rursus hic deprehenditur dolus, qui causam contractui dedit, quamuis animum atque propositum contrahendi iam pridem habuerit conceptum. Neque igitur & hic casus definitioni isti conuenire potest. Palam adeo est, ICTorum minus recte concinnatam esse definitionem, adeoque non posse non in mendis cubare. Quamuis autem in hisce adlatis casibus dolum contineri causam dantem ex mea deduxerim definitione, atque adeo videar cum ICTis ex hypothesi, quod aiunt, disputare; deinde tamen illud euidentius adparebit, vbi demonstraturus sum, meam definitionem notioni in legibus contentae esse conuenientem, adeoque ab his abhorre non posse,

posse, quod ex ista definitione prono, quod aiunt, fuit al-
 ueo. Doli incidentis quod attinet definitionem, facilius cum
 mea consentit communis Doctorum definitio; dolum enim
 incidentem dicunt esse, quando quis omnino sponte sua con-
 trahit, at in modo contrahendi fraudulenter decipitur. Vid.
 BARGAL. *loc. cit.* ceterosque supra notatos. Licet enim eam
 quoad verba non adsumserim, tamen ex mea illam ex facili
 in sequentibus deducturus sum. Exemplum doli incidentis
 admodum perspicuum est, quod in *not. ad §. 1.* adduxi. Ibi
 enim in eo CANIVS deceptus est, quod hortulos pluris eme-
 rit, dum PYTHIVS piscatione esse instructos simularet, quam
 fecisset, si nullos ibidem piscari esse solitos compertum ha-
 buisset: quamvis ideo ipsos hortos absque piscatione con-
 sideratos bene emisit. Non igitur quod hortus piscatione
 instructus fuerit, rationem continet, quare CANIVS contra-
 ctum cum PYTHIO iniit. Dolum ergo PYTHII tantum esse
 incidentem, quilibet vtro concedit.

§. XIV.

Quum itaque non existente eo quod negotio
 causam dedit, nec ipsum existat negotium (§. XII.);
dolo causam dante non commissio, nec ipse celebratur con-
tractus (§. XIII.).

§. XV.

Dolus e contrario incidens, quum non contineat
rationem, quare initae fuerit contractus (§. XIII.),
dum forsitan alia adsit ratio, quare negotium potius ce-
lebretur, quum intermittatur, siue ille commissus fuerit,
siue non, contractus ipse nihilominus existit.

Ex exemplo ex CICERONE huc transcripto, adparet, CANI-
 VM hortulos emisse, licet PYTHIVS dolum etiam non com-
 misisset. Non enim piscibus instructos voluit emere, sed
 tantum, ut haberet, quo inuitate amicos & ubi se oblectare
 possit

posset sine interpellatoribus. Haec rationem continent, quare contractum inierit, atque adeo causam ei dederunt. Quae igitur quum adsint, CANIVS non curat, num piscatione praeterea fuerint horti instructi, quamuis piscatio ista simulata efficiat, quo magis ad contractum adliceretur CANIVS. Quum e contrario Sempronius seruum ideo emat, quod putavit eum Medicam callere artem; adparet Sempronium contractum haud celebratum fuisse, si se seruum emere hac scientia plane destitutum sciivisset. Atque adeo contractus non extitisset nisi dolus, qui causam dedit contractui, fuerit commissus.

§. XVI.

Qui dolum tam causam dantem quam incidentem committit, efficit ut deceptus erret (§. XIII. X.).

Dum CANIVS putet, hortulos, quos a PYTHIO emit piscibus esse instructos, quum tamen nulli alias ibidem piscari soliti fuerint; CANIVM errasse eiusque erroris PYTHIVM causam esse, quis est, qui dubitat?

§. XVII.

Definitiones doli causam dantis atque incidentis iuri civili sunt conformes. Etenim in l. 7. pr. de dolo malo notio doli causam dantis deprehenditur sequenti modo: aut nullam esse venditionem, si in hoc ipso, ut venderet circumscriptus est. Haud abfimili modo in l. 16. §. 1. de minoribus eadem inuenitur. Verba: Item relatatum est apud LABEONEM, si minor circumscriptus societatem coierit, vel etiam donationis causa, nullam esse societatem, &c. Neque minus adparebit ex lege 3. §. 3. pro socio: Societas si dolo malo aut fraudendi causa coita sit, ipso iure nullius momenti est. Hic nisi cui sanum sinciput deficit, neminem later, in his textibus tē

C 3

circum-

circumscriptum esse seu deceptum esse rationem in se continere, quare deceptus vendat, aut societatem in eat, atque contractum celebret. Supponitur itaque dolus, qui rationem in se continet, quare contractus initus. Cui quidem notioni quum terminus completus respondeat dolus causam dans (§. XIII.); palam factis est, eandem notionem, quam eidem iunxi, iuri civili esse conformem.

L. 13. §. 4. de actione emti & venditi: Si venditor dolo fecerit, ut rem pluris venderet, puta de artificio mentitus est, aut de peculio, emti eum iudicio teneri, ut praestaret emtori, quanto pluris seruum emisset, si ita peculiatu vel ab eo artificio instructus. In hac lege ex verbis initialibus adparet, venditorem dolo suo contractui neutiquam praebuisse causam, dum dolo suo venditor non effecerit, ut contractum ineat deceptus, sed tantum ut rem pluris venderet, dum de artificio aut peculio mentitus est. Supponitur itaque in hac lege dolus, qui rationem non continet, quare contractus initus est, quamuis, quod deinde de dolo incidente demonstrabitur, rationem complectatur, quare determinatum hunc adceperit modum contractus. Cui notioni quum respondeat terminus doli incidentis (§. XIII.); Et eam iuri civili convenire, in aprico est.

Terminos doli causam dantis atque incidentis Icti excogitarunt, neutiquam illos ipsae nobis suppeditant leges. Non autem ideo ducenda consequentia, a termino quodam in iure non deprehensio ad notionem eidem respondentem exterminandam prorsus atque excludendam. Alienus igitur sum a sententia eorum, qui hanc divisionem doli reiciunt propterea, quod legibus plane non sit conformis. Quam sententiam

rentiam defendunt CASP. THEOD. SYMMERMANN in *Comment. ad περὶ αὐτῶν de dolo malo* §. 7. existimans contractum b. f. nunquam nullum esse siue illi dolus causam dederit, siue in eum inciderit, de quo in sequentibus plura adducam: Item GERARDVS NOODTIVS *de forma emendandi doli mali* c. 7. seq. statuens, contractum b. f. semper nullum esse, siue dolus inciderit, siue causam dederit. Faterur quidem vir laudatus, huius diuisionis caput, atque, ex quo profluxerit, fontem esse L. 7. *de dolo malo*, at aegrum eum esse putat VLPIANI textum, atque ideo recreatione quadam indigentem. Deleri itaque vult verba: *aut nullam esse venditionem, si in hoc ipso, ut venderet circumscriptus est*, ex ratione, quod non sint VLPIANI, quia turbant eius sensum tam manifestum, quam optimum, atque ideo a margine in ipsum ut putat irreperint textum. Verum rem iam perorauit LVDOVICI dissert. *de dominio ex contractu dolofo non translato* §. 15. 16. 17. NOODTIUM sequitur BYRCH. CHRIST. BEHR dissert. *de actione de dolo malo* §. c. n. VIII. Verius, inquit, est gratis inferri hanc distinctionem huic doctrinae. Auctores veteres & leges nostrae tacent: nulla commoda potest dari ratio, cur in contractu dolofo plus liceat dolo causam dari, quam incidenti: difficile futurum est, aliquando ista duo dolorum genera distinguere: nihil solidi potest adlegari, cur illa distinctio in b. f. iudiciis, quibus omnino dolus est aduersus, multum, in stricti iuris iudiciis nihil operetur: quae omnia eo plus ponderis habent, postquam constat, l. 7. pr. d. t. *illicius distinctionis fontem vel glossemate laborare, ut probare nititur NOODTIUS loc. cit. vel leui emendatione & commoda interpretatione, ut visum GYNDLINGIO ad ff. h. t. §. 7. posse inuari.* Verum quod leges non taceant, satis ostendit propositionis demonstratio: atque solidam rationem dari posse utique, cur in contractu dolofo plus operetur dolus causam dans quam incidens, infra suam adiciet lucem, ubi demonstratione firmare operam nauabo. Ceterum diuisionem doli in causam dantem atque incidentem etiam conspici-

cimus in L. 12. §. 1. de iure dotium, vbi vtraque species sibi expresse opponitur: si mulier se dicat circumuentam minoris rem aestimasse, utpote seruum: si quidem circum in hoc venta est, quod seruum dedit; non tantum in hoc, quod minoris aestimauit; in eo acturam, ut Seruus sibi restituatur; enim vero si in aestimationis modo circumuenta est, erit arbitrium mariti, virum iustam aestimationem an potius seruum praestet. Dolum enim causam dantem contractui verba designant: siquidem circum in hoc venta est, quod seruum dedit. Dolum vero incidentem: enimuero si in aestimationis modo circumuenta est. Quum itaque notiones doli incidentis atque causam dantis iuri conueniant, disconuenire, quae legitimo ratiocinationis nexu ex iis deducta sunt porismata, repugnat. Obtinet itaque, quod §. XIV. XV. XVI. ex hisce doli speciebus euolutumprehenditur.

§. XVIII.

Dolus incidens rationem continet, quare contractus determinatum atque specialem hunc adcepit modum. Quum enim quando de reparanda laesione quaeritur, laesionem actu esse factam supponamus; illud quod laesionem intulit effectum habeat necesse est. Dolus igitur incidens effectum habeat oportet. Eum autem quum non habeat effectum, vt contractui inito causam dederit (§. XIII.); vt specialem atque determinatum hunc habeat modum contractus, efficere debet. Consequenter rationem continet istiusmodi contractui inito inexistens.

Hanc propositionem definitionis loco sumere ICROS supra notauit. Et recte quidem propterea, quod propositionem simplicem, quod aiunt, conuersionem admittere, si opus esset, demonstrare possem. In propositione autem simpliciter conuertibili praedicatum constituentur vel essentialia
omnia

omnia simul sumta siue reciproca, vel adtributum proprium, aut tot adtributa communia, vt ex omnibus essentialibus fluant necesse esse, Logici inculcant. Ex iis itaque quum definitiones concinnari possint, propositionem ita conuertibilem definitionis loco adsumere non repugnet. Modus ceterum hic idem denotat, quod, si essentialibus atque adtributis opponitur. Quod vt luculentius pateat ad sequentia atdendi volo. Modi quum non per essentialia determinentur, constanter non adsunt. Vbi igitur aliquam alicuius rei deprehendis adfectionem, quae rei constanter non inhaeret, absque errandi periculo, eam modum esse concludere licet. Iam vero quum contractus, in quem dolus incidit, iniretur a decepto, nullus licet dolus fuerit admissus (§. XV.); existente isto contractu, quem deceptus inire voluit, abesse illud non repugnat, quod per dolum incidentem effectum fuit. Consequenter dolus incidens non nisi modum infert contractui, quem deceptus inire constituit.

§. XIX.

In dolo causam dante contractui, error decepti quodque causam ei praeberet; in dolo e contrario incidente, error decepti neutiquam contractui dat causam. Etenim in dolo causam dante contractui efficit decipiens, vt deceptus erret (§. XVI.). Error autem pendet a simulatione decipientis (§. VI.). Iam vero simulatio decipientis, in dolo causam dante contractui ita comparata est, vt simuletur id, quod rationem continet initi contractus (per definit.). Circa id igitur errat deceptus, quod continet rationem, quare contractus initus fuerit. Ponas iam errorem decepti non requiri ad ineundum contractum, scit itaque deceptus id, quod rationem continet, cur contractus ineatur a decipiente, simulari. Simulatio igitur decipientis omni

D

prorsus

prorsus effectu destituitur, ac idem est, illa adfuerit, nec ne. Quod quum in contractibus, in quibus dolum effectum habere ponitur absurdum sit (§. V.): requiratur in dolo causam dante contractui error decepti, necesse est. Quodcunque ad aliquid requiritur eius dicenda est ratio (per definit.). Error itaque decepti in dolo causam dante continet rationem initi contractus. Error igitur eidem causam dat (§. XII.). Atque propositio: in dolo causam dante contractui error decepti ei causam dat, stat ceu Marpesia cautes.

Antecedenti demonstrationi haud absimili modo, mutatis mutandis, patet: in dolo incidente errorem decepti neutiquam contractui dare causam.

Propositiones adeo sunt evidentes, ut nulla indigere videantur probatione, easque prope terminis modo intellectis quilibet vltro concedat. Ita si Sempronius dolose seruum vendit coquam aut nullo artificio instructum Caio, seruum nonnisi emturo pictorem; dolo Sempronii causam dat contractui, atque ideo haud obscurum est, errorem Caii causam contractui dare. Necessario enim error Caii requiritur ad contractum ineundem, quia Caius, probe sciens se esse seruum a Sempronio adepturum coquam, aut nullo prorsus instructum artificio, nunquam contraheret, quantumcumque curam versaret Sempronius adliciendi Caium ad contrahendum. E contrario quum PUTHIVS dolum tantum commiserit incidentem, quamvis in errorem CANIVM abduxerit; is error tamen causam initi contractus prorsus non complectitur: non aliam ob causam, quam quod hortulos sciens emisisset, nullam ibidem esse piscationem. Neque igitur iste CANII error ad contractum ineundem requiritur: neque itaque causam potest dare contractui.

§. XX.

§. XX.

In dolo incidente error decepti rationem continet, quare contractus initus determinatum hunc habeat modum. In dolo incidente efficere decipientem ut deceptus errori obnoxius reddatur, certum est (§. XVI.). Error vero decepti pendet a simulatione (§. VI.). Simulatio autem decipientis in dolo incidente ita comparata est, ut simuletur id, quod rationem continet, quare contractus initus determinatum atque specialem hunc habeat modum (per definit.). Efficat igitur decipiens, ut in eo erret deceptus, quod rationem complectitur, quare contractui inito specialis hic insit modus. Iam ponas errorem decepti non requiri ad huncce modum contractui inito constituendum. Scire igitur potest deceptus, illud, quod continet rationem illam, non existere. Neque igitur vllum effectum habet simulatio, perinde ac si nulla adfuisset. Quum autem, si dolus in paciscendo commissus effectum habere debet, simulatione necessario opus sit (§. V.); requiratur oportet error decepti ad contractui ineundo hunc modum constituendum. In dolo igitur incidente error decepti rationem continet, quare contractus initus specialem hunc adceptit modum.

§. XXI.

Error inefficax alicui tribuitur, qui actionem suscepisset, licet minus errasset. *Error e contrario* efficax ei, qui, nisi errasset, actionem non suscepisset. Contrahenti igitur error tribuitur inefficax, qui contractum celebrasset, nullo licet ductus fuisset errore:

error vero efficax tum tandem, quando contractum non celebrasset, nisi errori fuisset obnoxius.

Caius seruum emturus non esset, modo ipsi de illius qualitate constaret, nimirum quod nullo instructus fuerit artificio, arque adeo si errori non fuisset obnoxius. Caius igitur contractum non celebrasset, nisi errasset: consequenter error eidem tribuendus est efficax. E contrario CANTVS, quod putauit hortulos, quos a PYTHIO emere constituit, piscationi esse instructos, errauit quidem: quia vero animi tantum causa, seque ibidem oblectandi gratia cum suis amicis hortulos sibi comparare decreuerat, piscationis nulla habita ratione: contractum iniisset, licet sciuisset piscationem ibidem adesse nullam. CANTIO igitur non potest tribui error efficax.

§. XXII.

In dolo causam dante contractui deceptus contractum non iniisset, nisi errori fuisset obnoxius (§. XIX. XIV.). Eidem vero, qui contractum non iniisset, nisi errori fuisset obnoxius, tribuitur error efficax (§. XXI.); *Decepto igitur in dolo causam dante tribuatur error efficax necesse est.* Si vero dolus in contractum incidit, deceptus contractum in se consideratum celebrasset, quamuis nullo vnquam errore ductus fuerit (§. XIX. XV.); *Summa igitur cum ratione in dolo incidente decepto tribuitur error inefficax, quoad contractum in se spectatum inuendum.* At enim vero quoniam, si dolus incidit determinato hoc modo, contractum haud iniisset, nisi errasset (§. XX.); luce meridiana clarius est, *decepto in dolo incidente errorem tribui efficacem, quatenus scilicet determinato hoc modo contractum inuit.*

Cui

Cui vltima haec propositio proxime antecedenti contradicere videtur, in memoriam is velim reuocet istud Philosophorum: Contradictionem non incurrit, cuius respectus non semper idem atque circumstantiae non semper eadem locum habent. Probe igitur ratio habenda est propositionum replicatiuarum, quae heic loci obtinent.

§. XXIII.

Conditio dicitur futurum illud incertum, cuius existentia rationem continet, quare initum fuit negotium.

Eandem fere HUBERVS in *Praelect.* ad I. L. 2. t. 14. suppledit conditionis definitionem; dum *adiectionem* adpellat, *casus in futurum conlati a cuius euentu actus suspenditur.*

§. XXIV.

Quum igitur cessante ratione, cesset rationatum necesse sit (per pr. Ontol.); *Non existente conditione, negotium nihilominus validum esse*, manifesto est absurdum.

Hinc Ictorum regula: *deficiente conditione, ipsum negotium sub conditione celebratum deficiat necesse est* quae adfirmatur L. 37. de contr. emt. vbi: *Si quis fundum hereditarium iure sibi delatum ita vendidisset: erit tibi emtus tanti, quanti a testatore emtus est: mox inueniatur non emtus, sed donatus testatori: videtur quasi sine pretio facta venditio: ideoque similis erit sub conditione factae venditioni: quae, quod probe notandum, nulla est, si conditio defecerit.* Item L. 8. de per. & com. rei vend. vbi: *Quod si conditio res venierit, si quidem defecerit conditio, nulla est emtio.* Idem obtinet si conditio euentum supponat in iam praeteritum, id quod L. 200. de V. O. declarat: *conditio*

*in praeteritum non tantum in praesens tempus velata statim
aut perimit obligationem, aut omnino non differt.*

§. XXV.

Deficiente conditione ipsum negotium sub conditione celebratum pro inualido haberi, iuris est naturalis. Demonstrari enim potest ac debet ex principiis istis vniuersalibus, quorum vnum ex intima haustum est philosophia: alterum a rebus existentibus absque respectu ad legem aliquam positivam abstractum deprehenditur (§. XXIV.). Ex lumine igitur rationis nexus praedicati cum subiecto propositionis perspicitur, atque adeo eius veritas cognoscitur. Iam vero quod lumine rationis cognoscitur est iuris naturalis. Prono igitur fuit alueo, propositionem: deficiente conditione ipsum negotium sub conditione celebratum pro inualido esse habendum, iuris vtique esse naturalis.

§. XXVI.

Promissum ex errore efficaci factum, fit sub conditione, si verum sit, quod errans tanquam verum supponit; quod secus in promisso, si error est inefficax. Et enim in promisso ex errore efficaci inito errans supponit, id verum esse, quod rationem continet, quare negotium fuerit celebratum (§. XXI.). Quod quum ratione errantis adhuc in futurum conferatur; in promisso ex errore efficaci inito, errans constituit conditionem, si verum sit, quod verum esse supponit (§. XXIII.).

Neque minus altera theorematis pars exinde concipitur,

cipitur, quod error inefficax rationem in se non contineat quare negotium fuerit celebratum (§. XXI). Non igitur in promisso ex errore inefficaci facto errans supponit, id verum esse in quo errat, quum etiam si non verum sit, promississet. Liquet adeo promissum ex errore inefficaci factum non fieri sub ista conditione, si verum sit, quod verum esse supponitur (§. XXIII.).

§. XXVII.

Promissum, quod ex errore efficaci factum est, secundum ius naturae est inualidum; non item quod ex errore inefficaci factum est. Etenim promissum quod ex errore efficaci factum fit sub conditione, si verum sit, quod errans tanquam verum supponit (§. XXVI.). Quum vero propterea quod erret, illud non verum sit, quod tanquam verum esse supponit; conditio sub qua promissum fit, non existit, seu, vt loqui potius solent, deficit. Verum enim vero deficiente conditione ipsum negotium sub conditione celebratum pro inualido habetur secundum ius naturae (§. XXV.). Promissum igitur, quod ex errore efficaci factum est, secundum ius naturae est inualidum.

Item altera theorematis pars suam adcipit lucem ex §. XXVI. & XXV. Vt igitur, promissum, quod ex errore inefficaci inicum secundum ius naturae esse validum, dubitem nullus.

§. XXVIII.

Quum igitur in dolo causam dante deceptus promissum fecerit ex errore efficaci: In dolo vero incidente,

dente, quatenus ad ipsum contractum initum refertur promissum, ex errore inefficaci: quatenus vero modum, quem per dolum incidentem adcepit contractus initus, respicit promissum, ex errore iterum efficaci (§. XXII.); Si dulus causam dedit contractui, promissum, quod fecit deceptus secundum ius naturale inuvalidum est omnino, consequenter & ipse contractus: Sin dulus inciderit, promissum, quatenus ad ipsum initum contractum refertur, validum est, consequenter contractus ipse est in se validus: quatenus vero ad modum, quem contractus initus per dolum incidentem adcepit, refertur promissum, promissum est inuvalidum, consequenter tantum contractus eatenus est inuvalidus, quatenus per dolum incidentem determinatum hunc adcepit modum (§. XXVII.).

Idem declarat Perillustr. WOLFIVS §. 569, Part. III. Iur. nat. in Scholio: Quoniam, inquit, in genere demonstrauimus, non valere promissionem, si error dederit causam promissio; nec opus demum est, ut ostendamus promissionem esse inuvalidam, si promissarius dolo det causam promissioni: neque enim hoc sibi aliud vult, quam ut dolose ad errandum induxerit promissorem, ut error promissioni causam daret. Ceterum haud abs re primum demonstratum dedi, ea quae in §pho habentur secundum ius naturae ita obtinere. Deinde enim ostendam in contractibus b. f. ea spectari, quae iuris sunt naturalis. Ceterum in aliam prorsus abit sententiam LVDOVICI in dissert. de dominio ex contractu doloso non translato §. 17. vbi: abstrahendo, inquit, a iure Romano res expedita est, quod dulus contractum nullum reddat sine causam ipsi dederit sine in eum inciderit, sine contractus b. f. fit, sine si. i. est vero in praesenti de interpretatione iuris Romani & peculiari- bus eius principis agitur, quae a simplicitate iuris natura- lis saepe recedunt. Vbi videtur adserere secundum ius natu-
rae

rae dolum incidentem totum contractum nullam reddere, nulla habita ratione, num consideretur contractus in se, an vero, quatenus determinatum hunc adcepit modum.

§. XXIX.

Si in verbis solemnibus aut literis in interpretatione tantum subsisterent, nec ultra procederent, strictum ius enascebatur apud Romanos. *Strictum ius* igitur *in contractibus* observari dicitur, quando conventionis verborum solemnium aut literarum, seu conventionis formulae, ratio tantum habebatur. Cui opponiebant *aequum & bonum*, quod opposita ratione declarandum. Utque adeo conceptioni verborum expressorum neutiquam inhaerendum sit, neque quid sermone expresso inter paciscentes solum, sed quoque eorum, quae in celebrato negotio mens & intentio fuerit, dispiciendum sit.

Hoc ius strictum, seu rigida verborum captatio, quod CICERO pro CECIN. *ius summum vocat, item callidum atque versutum, quod verbis & literis nitatur*, non modo praedicatur de lege ipsa, ubi nimirum ultra verba eius non progreditur, quamvis iniquitatem summam incurrat: verum etiam de contractibus. Quod confirmat CICER. *Lib. 3. c. 16. de off. ubi ex XII. tabulis satis fuisse, dicit, ea praestari, quae essent lingua nuncupata.* Quod autem stricto iuri opponatur id, quod aequum & bonum est, manifestat L. 8. C. *de iudiciis* ubi: *Placuit in omnibus rebus praecipuam esse iustitia aequitatisque, quam stricti iuris rationem.* Confer l. 86. pr. *de acquir. hered. l. penult. de const. pecun. l. 50. in f. de hered. pet.*

§. XXX.

Extra contractum esse dicitur, quod formulae conventionis neutiquam insertum est.

E

Eundem

Eundem terminum adhibuit HEN. ZÆSIVS in *com. ad ff. r. de dolo malo*, eique eandem tribuere videtur notionem. In contractibus enim, inquit, *stricti iuris licet aliquis sit inductus per dolum, verum tamen est cum consensisse, & licet in causa errauerit, illa tamen quia est extra contractum non attenditur in istis de rigore iuris, quum strictam habeant interpretationem.*

§. XXXI.

Quum itaque in eo, quod stricti iuris erat, conventionis formula tantum respiceretur, nulla ratione habita eorum, quae ei inserta non inveniuntur (§. XXIX.); *palam sic satis est, in eo, quod stricti iuris est, nihil extra contractum spectari (§. XXX.)*. E contrario quum in eo, quod aequum & bonum est, omnis omnino ratio habebatur eorum, quae quidem debentur, attamen formulae conventionis haud inserta sunt (§. XXIX.); *In eo, quod aequum & bonum est & ea, quae extra contractum sunt, si debeantur, obseruentur necesse est.*

§. XXXII.

Contractus dicuntur stricti iuris, in quibus obseruatur strictum ius. Contractus e contrario adpellantur bonae fidei, in quibus id spectatur quod aequum & bonum est.

Cui fundamento diuisio contractuum in bonae fidei & stricti iuris contractus innitatur, inter Doctores valde controuersum esse, constat inter omnes. Varias Doctorum sententias recenset BACHOVIVS de *AG. lib. II*. Suam etiam de hac re valde difficili sententiam dixit eleganter n. Cancellarius de LUDWIG in *Diurnis Halensibus ann. 1739. num. 45.* quae tractatio iam inserta Tom. II. der gelehrten Anzeigen. Quum vero
huius

huius loci non sit, hanc tam arduam doctrinam ex suis principiis ex professo deducere, prout etiam temporis breuitas non permittit; ego varias Dd. sententias recensere, illasque sub examen vocare, nec volo, nec possum. Suscipiet forsan aliquando DN. PRAESES hunc laborem, & data occasione ex instituto de hac contractuum diuisione differet. Ego hic iam adopto, & quoad doctrinam, quam mihi explicandam sumsi, absque omni erroris periculo adoptare possum, eam explanationem, quam dare solent ICterum plerique.

§. XXXIII.

Quum igitur in contractibus stricti iuris strictum ius obseruetur (§. XXXII.); *in contractibus stricti iuris eorum nulla habetur ratio, quae extra contractum sunt (§. XXXI.).* Quum e contrario in contractibus bonae fidei illud spectetur, quod aequum & bonum est (§. XXXII.); *in contractibus bonae fidei ea, quae extra contractum sunt, spectentur necesse est (§. XXXI.).*

Eodem modo plerique ICtorum differentiam contractuum b. f. atque st. i. explicare solent. HVBERTVS in Praelect. ad I. L. 4. t. 6. n. 25. Describuntur, inquit, bonae fidei actiones, quod eae sint in quibus iudex libere aestimat, quantum alter alteri ex aequo & bono, etiam ultra expressam conuentionem, dare praestare debeat. Stricti iuris contra sunt in quibus iudex adstringitur, conuentioni partium, formulaeque Praetoris, quarum terminos egredi non potest. Consentit etiam Perillusfr. BÖHMERS, Vir de vniuersa iurisprudencia immortaliter demeritus, qui in *ir. de Actionibus* eodem prorsus modo difficillimam horum contractuum indolem optime eruit. Ad stabiliendam autem hoc modo contractuum b. f. & st. i. differentiam, si ipsam desideres legum auctoritatem; haud vno in loco occurrunt, quae adfertis idoneam satis auctoritatem praebent. Ita in *L. 2. de Obl. & Act.* expresse habetur: *Item in his contractibus alter alteri obligatur, de eo, quod alterum*

alterum alteri ex aequo & bono praestare oportet. Vbi de iis contractibus, quod ex pr. cit. l. adparet. sermo est, qui consensu constituuntur, atque igitur bonae fidei sunt. In L. 99. de V. Oblig. de contractibus stricti iuris enunciatur. Quicquid adstringendae obligationis est, id nisi palam verbis exprimitur, omissum intelligendum est. Conf. L. 91. pr. eodem. Ex his igitur principiis & legibus & doctrinis Ictorum pleborumque conformibus, iam videndum est, quid prono, quod aiunt, fluat alueo.

§. XXXIV.

Contractus stricti iuris non sunt contractus iuris gentium seu naturalis. Etenim in contractibus stricti iuris non spectantur ea, quae, quamuis ex aequitate debeatur, extra contractum sunt (§. XXXIII.). At in contractibus iuris gentium seu iuris naturalis eorum utique habetur ratio, quae, quum debeantur, extra tamen contractum inveniuntur (*per pr. iur. nat.*). Consequitur itaque, ut contractus iuris gentium non sint stricti iuris. Contractus igitur stricti iuris non sunt contractus iuris gentium aut naturalis.

§. XXXV.

Quum igitur contractus, qui non sunt iuris naturalis, sint civiles, seu qui formam propriam atque indolem a iure adceperunt Romano; manifestae veritatis est, *contractus stricti iuris esse contractus civiles, qui ex iure civili Romano formam propriam atque indolem adceperunt, quae secundum ius naturae iis competere non adparet* (§. XXXIII.). Et contra.

Conventionum apud Romanos duo fuisse constat genera. Primo, *naturales* fuerunt, quae formam suam iuri gentium atque naturae ferunt adeptam, indeque quoad formam

nam ex iure naturae aestimatae fuerunt. Iuris proinde dicuntur gentium in *L. 7. pr. de pactis*, atque naturalem praestationem habere *L. 8. de cap. min.* Deinde etiam deprehenduntur ciuiles, quae formam suam atque indolem essentialem à legibus Romanis adceperunt. Quae forma non nisi in eo consistit, ut aut verborum solemnium, aut literarum conceptionis solum habeatur ratio, ita ut, quod iis expressum non inuenitur, omissum esse censeatur. Quas innuit CAIUS in *L. 2. §. 1. de Obl. & Act.* ubi ait: *ideo autem istis modis consensu dicimus obligationem contrahi, quia neque verborum neque scripturae ulla proprietas desideratur.* Ceterum ex adductis semper iudicari poterit, quatenam actiones sint stricti iuris. Atque *Perillustr. BÖHMERS* in *c. tr.* singulas actiones ita diiudicauit, quaeque in eorum numerum haud sint referendae, accurate determinauit.

§. XXXVI.

Contractus bonae fidei sunt contractus iuris gentium seu iuris naturalis. Ponamus contractus bonae fidei non esse iuris gentium contractus. Necesse igitur est, ut sint contractus ciuiles, qui formam suam internam adceperunt a iure ciuili Romano. Iam vero contractus, qui propriam suam formam iuri Romano acceptam ferunt, sunt contractus stricti iuris (§. XXXIV.). Contractus igitur bonae fidei sunt contractus stricti iuris. Quod quum manifestam arguat absurditatem (§. XXXII.); contractus bonae fidei esse contractus iuris gentium, est quod summa cum ratione adfirmem.

Idque adfirmatur in *l. 7. pr. de pactis* ubi: *iuris gentium conuentiones*, dicuntur, *quaedam actiones parere, quaedam exceptiones.* Atque inter eas, quae actionem pariunt, referuntur, quae §. 28. *l. de action.* expresse contractus dicuntur.

cur bonae fidei: v. c. emptio venditio, locatio, conductio, societas, commodatum, depositum &c. Quum autem haec demonstrata propositio possit conuerti; iterum adest regula, ex qua determinari possit, quinam contractus sint b. f. Sua sponte igitur ex ea fluit, contractus in cit. §. XXVIII. recensitos, non omnem contractus b. f. exhaurire extensionem.

§. XXXVII.

Quum igitur in contractibus iuris gentium praestations veniant naturales, seu ea, quae obligationi naturaliter insunt; in contractibus bonae fidei praestations veniant naturales oportet (. XXXV.).

Conferri hic meretur L. 11. §. 1. de act. emt. vend. Et in primis sciendum est, in hoc iudicio id demum deduci quod praestari conuenit. Quum enim sit bonae fidei iudicium, nihil magis bonae fidei congruit, quam id praestari, quod inter contrahentes actum sit: quod si nihil conuenit, tunc ea praestabuntur, quae naturaliter insunt huius iudicii potestate.

§. XXXVIII.

Dolus tam causam dans contractui quam incidens, contractum stricti iuris non semper reddit ipso iure nullum. Etenim si dolus tam causam dans, quam incidens extra contractum est, quod fieri posse neminem in dubium puto esse vocaturum; eius in contractibus nulla habetur ratio (§. XXXIII.), atque adeo non adtenditur dolus, an fuerit commissus, nec ne. Prono itaque exinde fluit alio, dolum iuri civili directo non repugnare, si extra contractum sit. Quod iuri civili directo repugnat, ipso iure nullum dicitur. Dolus igitur tam causam dans quam incidens, contractum stricti iuris non semper reddit ipso iure nullum.

§. XXXIX.

§. XXXIX.

Quod quum manifestam incurrat iniquitatem; reddi poterit ratio, quare C. AQUILIUS GALLVS huic malo medelam adhibuerit, formulas de dolo malo, omnis malitiae euerricula proposuerit, atque tandem edixerit: Quae dolo malo facta esse dicentur, si de his rebus alia actio non erit, & iusta causa esse videbitur, iudicium dabo. l. 1. §. 1. de dolo malo.

Contractus stricti iuris ante C. AQUIL. GALLVM substititisse ipso iure, CICERO l. 3. de Off. c. 14. docet, ubi adferit contractum inter Pythium & Canium substituisse ita; Stomachari Canius. Sed quid faceret? nondum enim Aquilius collega & familiaris meus protulerat de dolo malo formulas. Vide l. 36. de V. O. & l. 5. C. de inut. stipul. Adde ZAESIVM ad t. de dolo malo. BARGAL. loc. c. §. 25. STRVV. Exerc. VIII. n. 32. Vnde antea eam adhibuerunt cautionem contrahentes, ut seorfum dolum abesse sibi stipularentur. l. 121. pr. de V. O.

§. XL.

Contractus bonae fidei, cui dolus causam dedit, est ipso iure nullus. Quum enim secundum ius naturae contractus, cui dolus causam dedit, sit inualidus (§. XXVIII.) in contractu vero b. f. illud obseruetur, quod iuris est naturalis (§. XXXVI.); quin itaque contractus bonae fidei, cui dolus causam dedit, iuri civili directo repugnet, dubito ego nullus. Iam vero quod iuri civili directo repugnat, est ipso iure nullum. Contractus igitur bonae fidei, cui dolus causam dedit, est ipso iure nullus.

Circa hanc quaestionem magnum olim inter Ultramontanos & Citramontanos fuisse certamen, illosque contractus b. f. si dolus causam dedit, ipso iure esse validos; hos vero contra-

contrariam tuitos esse sententiam, qui historiam a limine saltem salutauerit, fugere potest neminem. Quamuis aurem Ultramontani magno cum adparatu suam defendissent sententiam, non iuris modo textibus, quorum praecipue spectant *l. 12. §. 1. de iure dotium. l. 3. C. Comm. vtr. iud. l. 5. C. de rescind. vend. l. 11. §. 5. l. 13. §. 4. & 5. de act. emt.*: verum etiam rationibus subnixi, quas VINNIUS in *sel. quaest. c. 12. cum BACH. tr. de act.* omni consideratione dignas iudicat; eo tamen Citramontanos commouere non potuerunt, ut ipsorum adoptent sententiam, suae scilicet sententiae veritate confisos. Ultramontanos sequitur CASP. THEODOR. SYMMERMANN. in *Comment. ad πρῶτον τ. de dolo malo §. 7.* ubi sequentibus vtitur verbis; *Hactenus a me impetrare non potui, ut crederem, iure civili propter dolum siue causam dantem negotio siue incidentem contractum ipso iure nullum esse.* Cui quidem sententiae ideo calculum adiicit, quod in legibus, quas vulgo adferre solent Dd fundamentum, quare dulus, qui causam dedit contractui, efficiat, ut contractus bonae fidei ipso iure nullus sit, satis idoneum non reperiri videatur. Ut igitur constet, de hoc adferro quidnam sit statuendum, adducam istas leges, earumque adcuratam tradam interpretationem.

§. XLI.

In *l. 7. pr. de dolo malo, l. 16. §. 1. de minoribus l. 3. §. 3. pro socio disponitur, contractum bonae fidei ipso iure esse nullum, si dulus causam dedit contractui.* Etenim in *l. 7. pr. de dol. mal.* occurrunt verba, *aut nullam esse venditionem, si in hoc ipso, ut venderet circumscriptus est.* Hic eiusmodi dolum supponi, iam supra monui, qui rationem in se continet, quare contractus emtionis venditionis fuerit initus. Etenim si dulus, rationem qui initi complectitur contractus hic non intelligi deberet; necessario dulus esset incidens adsumendus,

dus, de quo vero quis vnquam praedicaret, quod de-
 cipiens in hoc ipso, vt contractus ineatur, deceptum
 circumferibat (§. XIII.)? Dolus igitur causam dans ibi-
 dem intelligendus sit necesse est. Iam vero de dolo
 causam dante enunciat, quod venditionem nullam
 reddat. Patet itaque, quod in *l. 7. pr. de d. disponatur*,
 contractum b. f. esse ipso iure nullum, si dolus causam
 dedit contractui.

L. 16. §. 1. de minoribus: Item relatum est apud
LABEONEM, si minor circumscriptus societatem coierit,
vel etiam donationis causa, nullam esse societatem nec
inter maiores quidem: Et ideo cessare partes Praetoris.
Idem Et Osilius respondit: satis enim ipso iure munitus
est. Hanc legem si adcurate perpendas, statim adpa-
 ret, quod circumscriptum esse in se continere rationem,
 quare minor societatem coierit. Dolus qui rationem
 continet, quare contractus initus est, dicitur causam
 dans (§. XIII.). Dolus igitur ibidem est ita compara-
 tus, vt contractui causam dederit. Iam vero in hac
 lege disponitur, eiusmodi contractum esse nullum.
 Nullitatem vero ex nulla alia causa, quam ex dolo,
 adeoque non ex eo, quod ibidem *vel etiam donationis*
causa habeatur, proficisci, sat manifestum est. Quan-
 tis enim eo, quod ibi donationis causa fiat mentio, so-
 cietati substantiale aliquod requisitum deficere videat-
 ur; nullitatem tamen ex eo non deriuari exinde pa-
 tescit, quod ista determinatio aut adiectio nihil conse-
 rat ad relationem praedicari istius legis ad subiectum
 concipiendam. Saluo enim legis sensu auferri potest.
 Neque ideo societas dicitur nulla, quod minor propo-
 natur coisse societatem; in sequentibus etenim addi-
 tur,

tur, idem etiam inter maiores obtinere. Propterea igitur in hac lege societas dicitur esse nulla, quod eidem causam dedit dolus. Ex hac igitur lege constat contractum b. f. esse ipso iure nullum, quando dolus eidem causam praebuerit.

L. 3. §. 3. pro socio: Societas si ex dolo malo aut fraudandi causa coita sit, ipso iure nullius momenti est: quia fides bona contraria est fraudi & dolo. Eodem prorsus modo, quo antea haec lex explicanda venit. Utque adeo iterum ex ea manifestum sit, contractum b. f. cui dolus causam dedit, esse ipso iure nullum.

Ad has leges & quidem alteram *Celeber.* SUMMERMANN. monet, in *l. 16. §. 1. de minoribus* nihil aliud haberi, quam quod nulla sit societas, quam aliquis circumscriptus etiam donationis causa iniit: ex inde autem non sequi, societatem nullam esse propter dolum causam dantem contractui, idoneam enim causam non adparere, quare dictum textum praecise de dolo causam dante intelligere debeamus, cum ibidem agatur de eo, qui circumscriptus societatem coierat, quod aequè de dolo incidente, ac de dolo causam dante dici potest; & quamvis in d. l. dicatur, minorem circumscriptum in contrahenda societate ipso iure esse tutum & ideo partes Praetoris cessare, id tamen non tam de dolo esse intelligendum, quam quod in casu c. l. substantiale requisitum societatis defecerit, dum nimirum dolo fuit effectum, ut v. gr. donationis causa contraheretur societas, ubi deficiente communiione lucri, vel damni ceu essentiali societatis requisito laesus ipso iure civili tutus est. Quanta vis sensui istius legis inferatur, sanus interpres, quilibet ex facili vider. Idem putat esse monendum, atque eadem ratione expeditam esse responsum ad *l. 3. §. 3. pro socio.* Credat Iudaeus

daeus. Apella! Hanc igitur ob causam, vt supra me iam monere memini, reiecit istam doli diuisionem in incidentem & causam contractui dantem. Quo iure? iam constat. WENNECIUS *Parat. ff. de dolo malo num. 1. contrariam itidem sententiam defendit, atque pro ea stabilienda adducit l. 42. §. 2. de Procurat. l. 6. §. 12. de neg. gest. l. 16. §. penult. de minoribus.* Quas modo si euolueris, absque omni omino ratione huic contrariae sententiae suum adsensum praebuisse, illico constabit.

§. XLII.

Contractus bonae fidei, in quem dolus incidit, in se subsistit. Etenim contractus, in quem dolus incidit, absque isto modo, quem per dolum adcepit, consideratus, seu in se, secundum ius naturae subsistit (§. XXVIII.). Iam vero in contractibus b. f. illud obseruatur, quod est iuris naturalis (§. XXXVI.). Contractus igitur bonae fidei, in quem dolus incidit, in se subsistit.

Equidem hic iterum circulos turbar, acutissimus, quem praedicant, MOODIUS *loc. supra cit.* qui semper contractum b. f. adferit, esse nullum, vbi dolus adparet, nulla habita ratione, dolus an causam dederit, aut inciderit. Quo fundamento nitatur, supra itidem iam occupauit. Ceterum mecum faciunt STRVV. in *Syntagm. Exerc. VIII. thes. 33.* vbi: *Et ob hunc dolum, (pura incidentem) nec bonae fidei nec stricti iuris contractus est nullus, BARGAL. loc. cit. VINN. in select. quaest. c. 12. HEINECCIUS aliique plures.*

§. XLIII.

Contractum b. f. in quem dolus incidit, in se subsistere haud difficulter colligitur ex l. 13. §. 4. de actor.

emt. vend. Verba legis sunt: *si venditor dolo fecerit, ut rem pluris venderet, puta de artificio mentitus est, aut de peculio, emti eum iudicio teneri, ut praestaret emtori, quanto pluris seruum emisset, si ita peculiatu, vel eo artificio instructus esset.* Quum hic dolus venditoris effecerit, ut contractus eum adceperit modum, quod seruum ob artificium, quod venditor mentitus erat, pluris emeret deceptus; haud abs re, iam supra indicaui, dolum hic adesse incidentem. Ex ipsa lege autem manifestum est, contractum, dum deceptus seruum tantum supponit, siue ille artificium aut peculium habeat, siue non, in se consideratum non esse nullum, sed actione ex contractu eatenus tantum experiri deceptum posse, quatenus eius interfit quoad hunc modum non esse deceptum. Emtio venditio igitur serui absque artificio considerati in se subsistit. Atque adeo ex hac lege non obscurum est ad intelligendum, contractum bonae fidei, si dolus fuerit incidens, in se subsistere.

Doctorem qui a mea stant parte, ad firmandam adstruetam propositionem plures adducere solent leges. Verum de plerisque quum adhuc sub iudice lis sit, num dolus ibidem supponatur incidens, an vero causam dans contractui; ab iis heic merito abstineo. Sufficit demonstrasse ex principiis, ipso ex iure civili oratis, contractus b. f. in se subsistere, si dolus incidit, atque deinde ostendisse ex ipsis legibus, illud iuri civili non repugnare. Probe autem tenendum est, non semper dolum intelligi debere incidentem, si contractus dolosus actione ex contractu emendari posse dicitur. Nullitatis effectus enim sese non exerere aduersus deceptum, quippe in cuius fauorem illud obtinet, verum aduersus decipientem, certum est, quam quod certissimum. Quamuis
igitur

igitur contractus ipso iure sit nullus; deceptus tamen eligere potest, vtrum contractum nullum dicere; an vero eundem ratum habere, atque actione ex contractu ad dolum purgandum agere velit. BRUNNEMANN. ad l. 7. de dol. mod. num. 5. & l. 5. C. de resc. vend. num. 47. HARPRECHT. ad d. §. 28. I. de act. num. 87. LAESIUS Comment. ad ff. de dolo num. 9.

§. XLIV.

Contractus b. f. eatenus est ipso iure nullus, si dolus incidit, quatenus per dolum determinatum atque specialem hunc adcepit modum. Etenim contractus, in quem dolus incidit, eatenus est secundum ius naturae inualidus, quatenus hunc adceperit specialem & determinatum modum (§. XXVIII.). Contractus bonae fidei ita sunt comparati, vt in iis spectetur, quod iuris est naturalis (§. XXXVI.). Extra omnem igitur dubitationis aleam est positum, contractum bonae fidei eatenus subsistere, quatenus per dolum incidentem hunc adcepit modum, iuri civili directo repugnare. Quodcunque eidem directo repugnat, est ipso iure nullum. Patet igitur veritas propositionis demonstrandae.

Quod si termino, apud Scholasticos vsitato, experimere vellem; propositio ita esset enuncianda: in contractu b. f. in quem dolus incidit, subiectum quo, seu immediatum est ipso iure nullum; quum e contrario subiectum quod subsistat. Subiectum enim quod esse dicunt, ens totum, cui inest aliquid mediante altero; Subiectum vero quo, est pars ista, cui immediate ac formaliter aliquid inest, & quo mediante alii cuiuspiam competit quoque. Ad ipsam autem quod adinet demonstratam propositionem, fateor, me omni tam legum quam Ictorum expressa destitui auctoritate. Quid?

quod contrariam in legibus adstrui videri posset, dum in l. §. 4. de act. emt. non dicatur, contractum, si dolus incidit, aliquatenus tantum esse inualidum, sed actione ex contractu dolum esse purgandum. Verum in leg. cit. nihil aliud disponitur, quam quod actionem ex contractu instituire possit, non autem eo ipso adfirmatur, quod eam instituire debeat, atque nullum aliud ipsi superfit remedium. Quare quomodo querela nullitatis ideo excludi debeat, non video. Iam ad §. praec. ostendi, arbitrio decepti, si negotium celebratum possit pro nullo declarari, nihilominus esse relictum, num eo vii velit remedio, an vero, aliud eligere velit, quod ei forsan competit. Nullum autem propositionis veritas exinde capit detrimentum, quod nihil expressi in legibus, ut puto, inueniri possit. Sufficit, eam esse deductam ex principiis ex iure civili defunctis, quibuscum indiuiso nexu cohaeret, atque ostendisse, in legibus non esse, quod ei expresse contradicat. Interea, quod a ICro- rum idem illud statuentium inopem me ac prorsus destitutum videam, citra pulueris iactum perferre possum. For- san de hac re nulli adhuc cogitarunt, atque adeo primus sum, qui hanc tradidit propositionem, eamque demonstra- uit. Ex haecenus denique deductis adparet, propositiones, quod contractus b. f. sit nullus, si causam dedit dolus: cer- to modo vero, si dolus incidit, esse articulos iuris mixtos. Quantum autem expediat nosse in iure, quinam sint articuli iuris mixti, qui vero puri, vberius in disert. epistol. ad Con- sultriff. Dn. NETTELSLADT de ICro- theologos imitante explica- tum dedi.

§. XLV.

Negotium quod ipso iure nullum est, nullum habet effectum. Sit enim, quod negotium, quod ipso iure nullum est, aliquem habeat effectum, & protinus constat, negotium non esse ipso iure nullum. Ipso enim iure

iure nullum dicitur quod directo ac statim iuri civili repugnat; quod legibus ita repugnat est moraliter impossibile, consequenter moraliter nihilum. Iam vero quum nihili nulla dentur praedicata positiva (per pr. Ontolog.); nullum de negotio ipso iure nullo formari potest praedicatum positivum, neque igitur quod habeat effectum. Non igitur negotium ipso iure est nullum, si praedicetur aliquem habere effectum. Quod quum hypotesin euertat; est absurdum. Et verum est, quod negotium ipso iure nullum habeat effectum.

§. XLVI.

Effectu igitur destituitur contractus b. f. si ei dolus causam dedit; sin dolus in eum incidat eatenus quidem effectum habet quatenus in se consideretur contractus: non autem eatenus, quatenus hunc determinatum atque specialem per dolum adcepit modum (§. XXXIX. XLI. XLIII. XLIV.).

§. XLVII.

Atque quum iuramentum si actui non obligatorio superadcedat, eum in obligatorium conuertere nequeat (§. 904. Part. III. Iur. nat.); liquidum satis est, *iuramentum secundum ius civile adcedens contractui bonae fidei, cui dolus causam dedit, eum reddere non posse validum (§. XLIV.) l. 7. §. 16. de pactis. l. 12. de leg. 1. l. 5. C. de legibus.*

Multi adhuc specialiora possem ex hisce stabilitis principiis deducere, & campum, in quem excurrere possem, adhuc haberem latissimum. Verum quum pleraque, quae adhuc

48 *De doli incidentis & causam dantis &c.*

huc adducere possem, ita sint comparata, ut ex adductis ex
facili possint a quolibet intelligi; iam huic dissertationi co-
lophonem imponere animus est. Ne Ivero quis putet, ea,
quae demonstravi de contractibus b. f. praxi hodiernae nul-
lam conciliare utilitatem, antea adhuc moneo, apud nos
contractus si non omnes, saltem plerosque bonae fidei esse
quod igitur de iis demonstratum dedi, non potest
non apud nos usum habere prac-
sentissimum.

T A N T V M.

01A6547

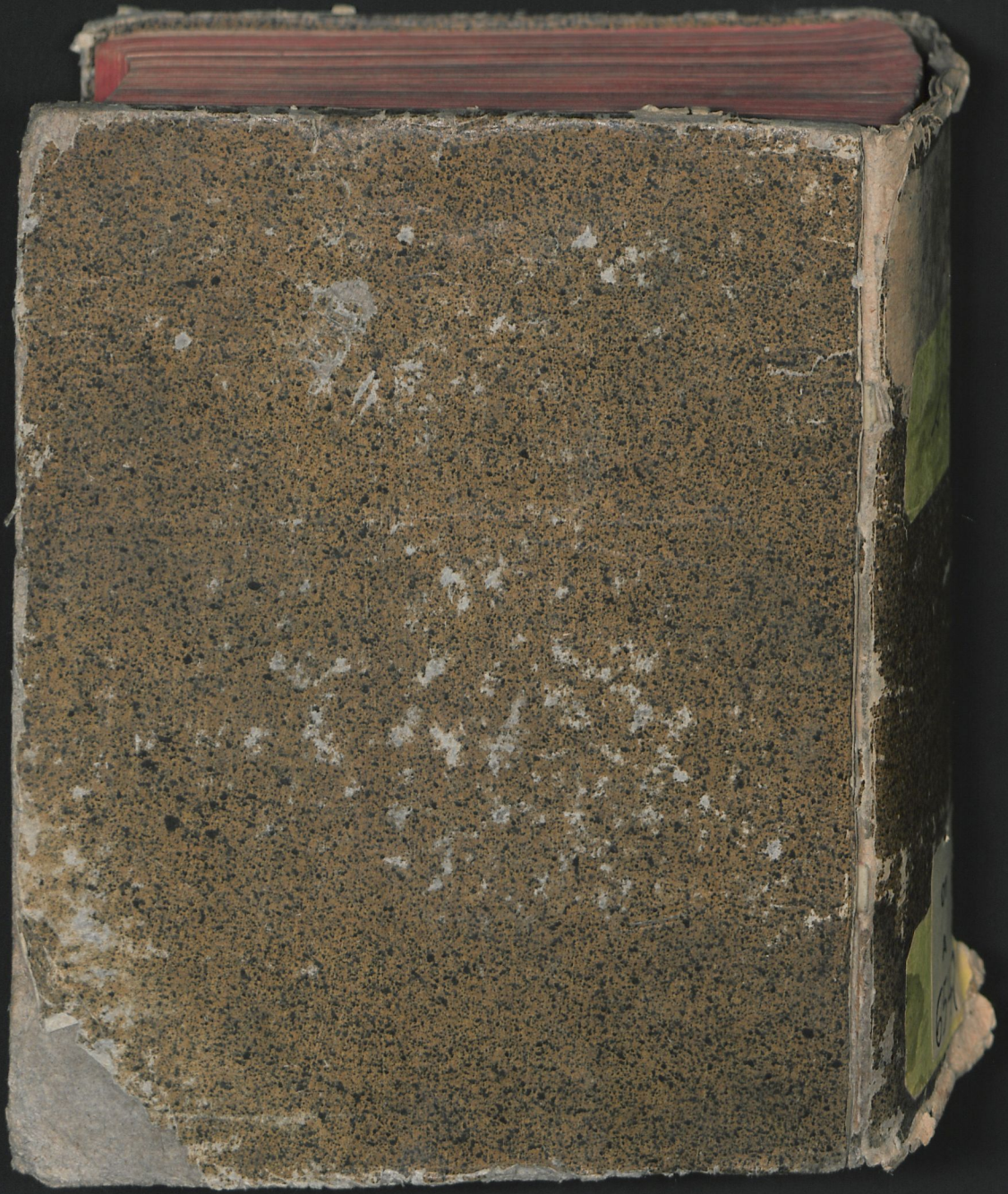
ULB Halle
002 929 821

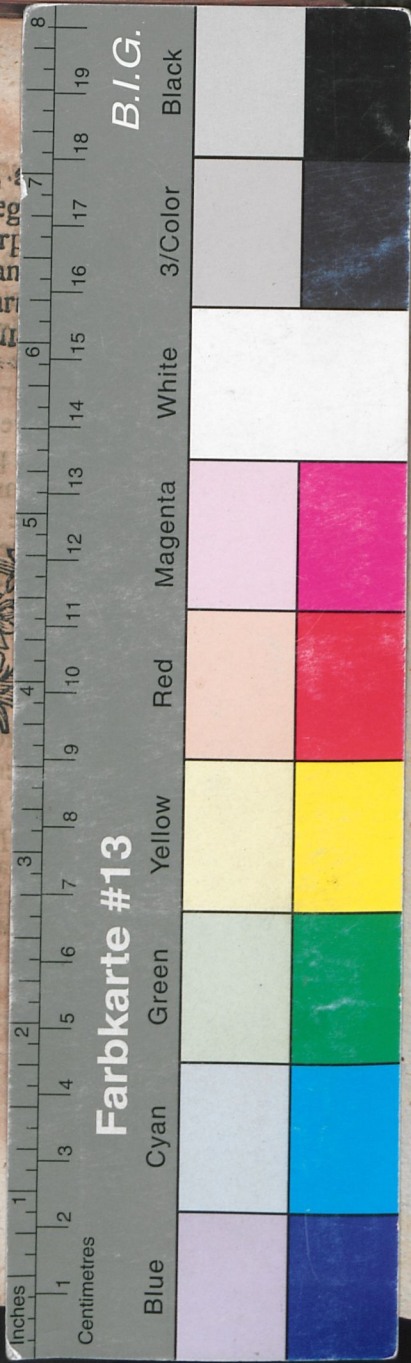
3

11

10

IOAN. HARTWICH REVTER ICTI
POTENTISS. BORVSSORVM REGI IN SVPREMO OMNIVM
PROVOCATIONVM TRIBVNALI A CONSILIIIS
SECRETIORIBVS
DISSERTATIO
DE
DOLI INCIDENTIS ET CAVSSAM
DANTIS IN CONTRACTIBVS
EFFECTV

IN ACADEMIA REGIA FRIDERICIANA
MDCCXLIV.
HABITA.

HALAE MAGDEBVRGICAE
APVD IOANNIS CHRISTIANI HENDELI VIDVAM
RECUSA MDCCLXV.

(6)

